

peccata; de cognitis et ordinariis in nova et incognita volvitur, donec in infernum, omnis malitia centrum, detrudatur. Dicet et hinc quod si quedam malitia plenitudo, quedam iniustitia consummatio; tali et tanta criminis intendantio, ut nihil ipsius malignitati desit. Mens reproba, cum semel facta fuerit, necessario fit ut omnia distrahanter ac subvertantur, nimirum, auriq; jam corrupto, D. Chrys.

VERS. 52. — Qui cum justitiam Dei... Cr., qui jus Dei cognoscentes (quoniam talia agentes digni morte sunt), non solum ea facit, sed etiam consentaneum facientibus. Syr., qui cum nōrit iudicium Dei quod eos qui talia perpetrant, ad mortem damnat, non solum ea peragunt, sed etiam participant cum illis qui ea faciunt. Ab hodierno textu Graeco absunt haec voces, non intellexerunt; iuxta quem sensus est quod philosophi erant maximè rel, quia contra suam scientiam, et mala haec supra dicta faciebant, et aliis, ea facientibus, consentiebant.

At juxta nostram Vulgatam, taxantur philosophi populorum doctores, quod, licet justitiam Dei seu legem naturalem noverint, practice tamen considerare noverint quod non solum qui sclera enumerata perpetrant, morte digni sunt, sed etiam qui ea dissimilant et approbat; et consequenter quod et ipsi philosophi digni sunt morte (et si forte quidam eorum haec omnia non fecissent), quia populus, ipsi probantibus, et non arguitibus, haec perpetrabat.

Unde colligunt quod taceat, cum corrigerem tenuerit, dignus est morte. Duplex est autem correctio:

Abesse federe, id est, fideligras; dicuntur qui fidem et foderis non servant.

Sine misericordia, id est, immisericordes et crudelis, qui non commoverunt alienis miseriis.

Vers. 52. — Qui cum justitiam Dei cognovissent, non intellexerunt, noverunt intelligere, considerare, et practice sibi persuadere.

Quoniam qui talia agunt, digni sunt morte; et non

Corollarium pietatis, seu in hoc capite maximè observanda, et in praxim redigenda.

1e Evangelium lux est, anima vita, et hujus vita fontem, tibi manifestans, ut vivas: at lux etiam mortem, et mortis originem declarans, ne moriaris. Hac lux tibi revelat, quod vera iustitia, anima vita; ex fide nascitur, fide nutritur, fide crescit, fide consummatur per charitatem operante. Hac eadem lux Christum, hujus vita fontem, at in lege absconditum, nobis clare revelat. Ut ergo vivas, in Christum erede; ut in vita crescas, Christo, vita fonti frequenter unire per fidem; imò continuè, ut crescas et continuè.

2e Eadem Evangelii lux iram Dei tibi revelat, mortem communiantis in eos qui Deum per fidem notum non glorificant, non colunt, non amant; sed vivunt, quasi non poverint; ita ut in ipsis fides non magis apparet, quam si in aro carcere detrusa esset. Fides itaque ne capivana tenet, ut non moriaris: *Qui credit in Filium, habet vitam eternam;* qui autem incredulus est Filio, non videbit vitam, sed tra Dei manet super eum. Joan. 3, v. 36.

fratera, scilicet, ad quam tenentur omnes pro tempore debito, loco et circumstantiis; alia, que non solum est ad peccantis emendationem, sed magis ad bonum commune.

Inter utramque hoc discrimen est, quod in fraterna correctione cessat obligatio, ubi non est emendationis spes, qui haec correctio ad fratris emendationem ordinatur; secus est in aliis, ubi superior propter obstinationem, imò pejoratorem delinquens, non debet à correctione cessare, quia haec correctio ad bonum commune ordinatur. Vide Lyranon hic. Quād defendi ergo sunt superiores, qui subditos non corrigit, quique ob correctionis defectum, subditorum peccatis conscientes, sessi illis coram Deo onerant: approbant enim quod non reprehendunt; permitunt quod correctione et punitione non impediunt, quia ex officio corrigerem et punire tenentur.

CAPITUS CONCLUSIO.

Ad veram justitiam nihil contulit philosophia: cum et ipsi philosophi, qui Deum naturaliter noverint; multa de virtutibus et vitiis praeclearè disseruerunt, tam in tanta gravia et enormia sceleri cediderunt, et populum, cuius erant duces, secum precipitaverunt; unde et non male inferserunt quod neque nos theologos scientia justificabit, nisi attente nobis caveamus ab abuso scientie, de quo v. 25, nisi et sollicitè attendamus ad bonum scientie usum, qui ibidem indicatur; nisi et insuper vivamus ex fide, à qua vera justitia, v. 47.

Solūm qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. Videunt enim Apostolus hic tare philosophos sapientias, qui idolorum cultum, aliquae vita jam dicta, licet mala esse scirent, nec passim ea facerent et perpetrarent, illa tamen ab aliis facta probabant vel dissimilarent, sive metu legum, sive amore suis placendi, et timore eisdem displicendi.

Quoniam qui talia agunt, digni sunt morte; et non

Corollarium pietatis, seu in hoc capite maximè observanda, et in praxim redigenda.

PRAXIS.

Ut hanc anima vitam ordinatius concepias et in proxim facilius et frequentius redigas, concepe quod Christus in cruce exaltatus, est fons vita, et quod fides in Christum est medium quo vita haec a Christo communicatur omni in ipsum credenti; sed fides est quasi canalis, quo è corde Christi, vita fluit in cornu nostrum.

Christo itaque, vita fonti, frequenter, imò continue per fidem jungere, ut vivas, ejusque vita huius, et ut ab omnibus tuis langoribus et infirmitatibus saneris. Sicut à serpentibus vulnerati non sanabuntur nisi oculis corporis serpentem zeneum, in cruce exaltatum, aspercerent; sic nullus hominum à serpentis infernalis percussione sanabitur, spirituale quoque vitam consequetur, nisi oculis fidei Christum in cruce exaltatum aspiciat.

Mortuus es? oculis fidei respice Jesum crucifixum; ipsius mors erit vita tua; languidus es et infirmus? oculis fidei respice Jesum crucifixum et pro te lan-

guentem; ipsius languoribus sanaberis. Vivis? oculis fidei vive respice crucifixum, vita fontem, et vitam habebis abundantiem.

O fons vita, stilla, infunde mihi vitam! Christie, Fili Dei vivi, credo quod vita, resurrectio et vita fons

CAPUT II.

1. Propter quod inexcusabilis es, ô homo omnis, qui judicas. In quo enim judicas alterum, te ipsum condemnas: eadem enim agis quae judicas.

2. Scimus enim quoniam iudicium Dei est secundum veritatem in eos qui talia agunt.

3. Existimas autem hoc, ô homo, qui judicas eos qui talia agunt, et facis ea, quia tu effugies iudicium Dei?

4. An divitas bonitatis eius, et patientie, et longanimitatis, contemnis? ignoras quoniam benignitas Dei ad penitentiam te adducit?

5. Secundum autem duritiam tuam et impunitatem, thesaurizas tibi iram in die irae, et revelationis justi iudicij Dei.

6. Qui reddit unicuique secundum opera eius:

7. Iis quidem, qui secundum patientem boni operis, gloria, et honorem, et incorruptionem querunt, vitam eternam:

8. Iis autem, qui sunt ex contentione, et qui non acquiescent veritati, credunt autem iniquitati, ira et indignatio.

9. Tribulatio et angustia in omnem animam hominis operantis malum, Judei primū, et Græci:

10. Gloria autem, et honor, et pax omni operanti bonum, Judeo primū, et Græco:

11. Non enim est acceptio personarum apud Deum.

12. Quicunque enim sine lego peccaverunt, sine legi peribunt, et quicunque in legi peccaverunt, per legem iudicabuntur.

13. Non enim auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur.

14. Cum enim gentes, quae legem non habent, naturaliter ea quae legis sunt, faciunt, ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt ex le:

15. Qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, et inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus.

16. In die cum iudicabit Deus occulta hominum secundum Evangelium meum, per Jesum Christum.

17. Si autem in Iudeo cognominaris, et requiescis in lege, et gloriaris in Deo,

18. Et nosti voluntatem ejus, et probas utiliora, instructeda per legem,

19. Confidis teipsum esse ducem cœcorum, lumen eorum qui in tenebris sunt,

20. Eruditorem insipientem, magistrum infantium, habentem formam scientia et veritatis in lege.

21. Qui ergo solum doceas, teipsum non doces; qui prædictas non furandum, furaris;

22. Qui dicas, nou moechandum, moecharis; qui abominaris idola, sacrilegium facis;

es; anime ergo mee, tibi et in te credenti, da vitam, et vitam abundantiem, inspira continuè in faciem meam spiraculum vite, et per tuam gratiam fias in me fons virus saliens in vitam eternam.

CHAPITRE II.

1. C'est pourquoi vous êtes inexcusables, ô homme, qui vous soyez, qui condamnez les autres, parce qu'en condamnant les autres, vous vous condamnez vous-même, puisque vous faites les mêmes choses que vous condamnez.

2. Car nous savons que Dieu condamne, selon la vérité, ceux qui commettent ces actions.

3. Vous donc qui condamnez ceux qui les commettent, et qui les commettez vous-même, pensez-vous pourvoir éviter la condamnation de Dieu?

4. Est-ce que vous méprisez les richesses de sa bonté, de sa patience et de sa longue tolérance? Ne savez-vous pas que la bonté de Dieu vous invite à la pénétrance?

5. Et cependant, par votre dureté et par l'impénétrance de votre cœur, vous vous amassez un trésor de colère pour le jour de la colère et de la manifestation du juste jugement de Dieu,

6. Qui rendra à chacun selon ses œuvres,

7. En donnant la vie éternelle à ceux qui, par leur patience dans les bonnes œuvres, cherchent la gloire, l'honneur et l'immortalité,

8. Et répandant sa colère et son indignation sur ceux qui ont l'esprit contentieux, et qui ne se rendent point à la vérité, mais qui embrassent l'iniquité.

9. Tribulation etangoisse sur tout homme qui fait le mal, du Juif premièrement, et ensuite du gentil.

10. Mais gloire, honneur et paix à tout homme qui fait le bien, du Juif premièrement, et ensuite du gentil.

11. Car Dieu ne fait point acceptation des personnes.

12. Et ainsi tous ceux qui ont péché sans la loi périront sans la loi, et tous ceux qui ont péché étant sous la loi seront jugés par la loi;

13. Car ce ne sont point ceux qui écoutent la loi qui sont justes devant Dieu; mais ceux qui gardent la loi seront seuls justifiés,

14. Car lorsque les gentils, qui n'ont point la loi, font naturellement les choses que la loi commande, n'avaient point la loi, ils se tiennent à eux-mêmes lieu de loi;

15. Et ils font voir que ce qui est prescrit par la loi est écrit dans leur cœur par le témoignage qu'en rend leur conscience, et par la diversité des réflexions et des pensées qui les accusent ou qui les défendent,

16. Au jour où Dieu jugera par Jésus-Christ, selon l'Evangelie que je prêche, tout ce qui est caché dans le cœur des hommes,

17. Mais vous qui portez le nom de Juif, qui vous reposez sur la loi, qui vous glorifiez en Dieu,

18. Qui connaissez sa volonté, et qui, étant instruit par la loi, savez discerner ce qui est le plus utile,

19. Qui vous flattez d'être le conducteur des aveugles, la lumière de ceux qui sont dans les ténèbres,

20. Le docteur des ignorants, le maître des enfants comme ayant dans la loi la règle de la science et de la verté.

21. Vous qui instruisez les autres, vous ne nous instruisez pas vous-même: vous qui publiez qu'on ne doit point dérober, vous dérobez;

22. Vous qui dites qu'on ne doit point commettre d'adultére, vous commettez des adultères; vous qui avez en horreur les idoles, vous faites des sacriléges.

25. Qui in lege gloriari, per prævaricationem legis, Deum inhoras.

24. (Nomen enim Dei per vos blasphematur inter gentes, sicut scriptum est.)

25. Circumcisio quidem prodest, si legem observes; si autem prævaricator legis sis, circumcisio tua præputium facta est.

26. Si igitur præputium justitas legis custodiat, nonne præputium illius in circumcisionem reputabitur?

27. Et judicabit id quod ex natura est præputium, legem consummantis, te, qui per literam et circumcisionem prævaricator legis es?

28. Non enim qui in manifesto, Iudeus est; neque qui in manifesto, in carne, est circumcisionis;

29. Sed qui in abscondito, Iudeus est; et circumcisionis cordis in spiritu, non littera; cuius latus non ex hominibus, sed ex Deo est.

ANALYSIS.

Ex dictis in cap. 1 contra philosophos, quos ostendit in peccatis suis inexcusabiles, hic infert et principes, et magistratus, et judices omnes, quicunque sint, qui iudicant alios, et dammant ob mala quae et ipsi perpetravit, inexcusabiles esse, vers. 1.

Talibus ergo iudicibus ostendit supremum esse iudicium, qui secundum veritatem iudicabit, et cuius iudicium declinare non poterunt. Itaque ne suâ duritate et impunitentia, thesauris ira, sibi ipsi, apud eum resonant, 2, 3, 4, 5.

¶ 6. Unicuique supremus ille iudex reddet secundum opera, bonis operibus præmium; malis vero supplicium; sine utilia personarum, aut dignitatum acceptione, 7, 8, 9, 10, 11.

¶ 12. Gentiles secundum legis naturalis observationem iudicabit, Iudeos secundum legis Mosaicæ observantiam; nullus enim homo sine lege, aut scripta in corde, aut scripta in lapide. Neutram sufficit audire; sed necesse est alterutram adimplere ad justificationem;

PARAPHRASIS.

1. Si philosophi, quia Deus et iustitiam Dei novarent, sum in peccatis suis inexcusabiles, sanè et tu, o homo, quisquis sis, qui aliorum delicta iudicas et dannas, eadem tamen committens, omni caries execratione; eo enim ipso quo alios dannas, et in temeris fers sententiam, cum eadem sceleris perpetras, que dannas in aliis.

2. Scimus enim quod Deus sit summè justus, et ideo justè et ex sequo iudicabit eos qui talia peccata perpetrant, qualia tu et alii quos iudicas.

3. Quomodo itaque in hoc versari errore, ut existimes effugere te posse iudicium Dei? tu, qui iudicas alios, eadem tamen committens sceleris, que dannas et punis in eis? siue ex ignorantiâ non peccas.

4. An exuberantem Dei benigntatem immensamque patientiam et longanimitatem contemnis? an ex Dei lenitate spem impunitatus audes concipere? an

ignoras quoniam est contra hec Dei benigntas ad penitentiam te invitata.

5. Tu vero, dum obstinatè mente huic Dei misericordie resistis, secundum duritiam tuam, quam Dei bonitas non emolit, et secundum impenitentiam cordis tui, quod nec mansuetudo, nec misericordia tangunt; tu, inquam tibi ipsi, iram paulatim reponis et accumulas, in die tremendo iudicii; quando Deus iustitiam suam manifestans, omnem suam iram effundet in impios.

6. Tunc reddet unicuique hominum secundum opera eorum.

7. Iis quidem, qui in perseverantia honorum operum, gloriam et honorem et immortalitatem extinxerunt; iis, inquam, dabit vitam aeternam:

8. Contentiosis vero et veritati non obtemperantes, sed obtemperantibus iniurianti, rependet iram et furorem, id est, grave et proportionatum supplicium.

25. Vouz qui vous glorifiez dans la loi, vous déshonnez Dieu par la violation de la loi.

24. Car vous étes cause, comme dit l'Écriture, que le nom de Dieu est blasphémé parmi les nations.

25. Ce n'est pas que la circoncision ne soit utile, si vous accomplissez la loi; mais si vous la violez, tout circoncis que vous êtes, vous devenez comme un homme incircconcis.

26. Si donc un homme incircconcis garde les ordonnances de la loi, n'est-il pas vrai que, tout circoncis qu'il est, il sera considéré comme circconcis?

27. Et ainsi celui qui, étant naturellement incircconcis, accomplit la loi, vous condamne, vous qui, ayant reçu la lettre de la loi, et étant circconcis, êtes un violateur de la loi.

28. Car le Juif n'est pas celui qui l'est au dehors; et la circoncision n'est pas celle qui se fait dans la chair, et qui n'est qu'externe:

29. Mais le vrai Juif est celui qui l'est intérieurement; et la circoncision est celle du cœur, qui se fait par l'Esprit, et non selon la lettre; et ce Juif tire sa louange, non des hommes, mais de Dieu.

et secundum hanc aut illam legem iudicabantur gentes et Iudei, 15, 14, 15, 16.

¶ 17. Iudeos speciatim aggreditur, et ostendit non minus, inquit, magis reos, quām gentiles; ac 4^a quidem concedit illis magnificos titulos, quibus gloriantur, quasi docti et scientie formam habentes. At vers. 21, hos resumit titulos, et in illos retrosp. ostendens eo gratias in omnibus peccatis. Unde concludendum relinquit et cōdammabiliores esse.

¶ 25. Nec obstat corum circumcisionis; quia quidem prodest, si lex servatur; è contra vero, si lex non servatur, magis reus erit Iudeus quam gentilis, legem naturalē servans.

¶ 28. Verus Iudeus, non qui sola professione exterior, sed qui corde et legis observantia; vera circumcisionis, non que in carne, sed que in corde; non que per litteram, sed que per gratiam.

Hinc pauci veri Iudei; pauci vero et ante Deum circumscisi; non est ergo quid de nomine ant circumcisione glorioruntur.

ducem esse exercorum, et prælucere iis qui sunt in te-nebris; hoc est,

20. Ignoros erudire, imperitos dirigere; uno verbo, habere potas modum alios informandi, et eos docendi quid facere, quid fugere debeat.

21. Sed non idem melior, inquit pejor. Qui enim alium doces, temetipsum non doces, seu, non facis quod aliis dicas faciendum; qui predicas non furandum, ipse furtum committis.

22. Qui alios mones non moechandum, ipse moecharis; qui abominaris idola, et facis sacrilegia.

23. Qui de lege à Deo tibi data gloriari, et per ejusdem legis transgressionem, Deum illius auctorem affligi contumeliam.

24. Non ego, sed vestrum accusator sit Isaías, 52, 5: Nomen Dei, inquit, malè audit ac probra afflictur vestra culpā, inter gentes idolatras, scilicet quod pecata vestra.

25. Hinc inferte quodnam sit vestrum apud Deum meritum; nec vobis ob circumcisionem blandimini.

26. Circumcisio quidem prodest, si adit legis observatio; sin autem legis prævaricator es, non tibi plus proderit circumcisionis quam præputium.

27. E diversi si gentilis præputium mandata Dei, quibus justificantur homines, obseruat; illi apud Deum verè et re ipsa reputabatur ut circumcisionis.

28. Etenim coram Deo verè Iudeus est, non ille qui exterior tantum et per publicam Iudaismi professionem talis est; neque vera circumcisionis et Deo placens eis illa que fit et paret in carne.

29. Sed ille verè coram Deo Iudeus est, qui intus et in animo, per fidem et internas virtutes, Iudeus est; et vera circumcisionis, quam Deus imprimit intendit, est illa, quā cor à virtutis et concupiscentiis circumciditur; quā fit per spiritum, non per sexum cultrum in literis legis expressum, per gratiam, non per legem. Hujus autem Iudei interni et spiritualis circumcisionis laus, non est apud homines, qui externa tantum vident, sed apud Deum, qui cor et canimum innotetur; et ideo tam et taliter circumcisionis approbat. Quot ergo de nomine Iudei, et circumcisioni falso gloriatur?

COMMENTARIA.

VERS. 1.—PROPTER QUOD INEXCUSABILIS ES... Valde incertum est ad quos haec verba dirigat Apostolus; et circa hoc ita divisi sunt interpres sacri, ut ferè quot capita, tot sensus, sicut eos legenti patet; aliter enim D. Chrys., aliter Ambros., aliter D. Ang., aliter S. Anselm., aliter D. Thomas, alter atque alter plerique recentiores.

Propter quod inexcusabilis es, o homo omnis, qui jumentur tot et tanta sunt peccata gentilium, tu tuum etiam, o Iudei, qui illos contempnere et tuo ju-

D. Chrys., et post eum Graeci, hoc de principibus et magistris presertim Romanis intelligunt; sic tamen ut cuivis mortalium etiam convenient, ait Theophylactus. D. August., et post ipsum communiter Latini, de solis Iudeis, qui legi Mosaicæ instructi, gentilium sceleris iudicabant et dannabant, eadem tamen perpetratio condamnare soles, inexcusabilis es, nec ullam praetextare potes peccatis tuis ignoriam. Ratio se quitur:

bant. Inhaereo littere, videtur quod omnes omnino judicantes Apostolus arguat; paulatim verò ad Iudeos transeat.

In hac ergo sensum varietate inhaereo textui apostolico; et quia v. 1, lego: *Homo omnis judicanus*; v. 9: *Iudei primi et Graeci*; v. 10: *Iudeo primum et Graeco*, infero quod Apostolus omnes indiferenter alloquitur homines, qui judicant; sive Iudei sint, sive pagani; sive iudices fuerint publici, sive homines privati. Publici quidem alloquitur iudices, qui eò liberios peccabunt, quòd maiorem potestatem habebant, et qui se justos arbitrabantur, si ceteros damnabunt. Privatos etiam homines alloquitur, qui esse mutuo iudicabant, Iudei paganos et pagani Iudeos, ut notat D. Chrys., et post cum D. Thomas. Omnes ergo judicantes taxat; paulatim tamen sese ad solos Iudeos convertit, ut legenti patet.

PROPTER quod. Gr. διὸς, id est, proinde, illatio ex dictis, cum haec sint, id est, cum philosophi qui Deum esse, et quidem justum, noverant cap. I, v. 52, sint in suis peccatis inexcusabiles, ut dixi cap. I, v. 20; id est et tu excusatione cares, o homo quisquis sis, qui perversus agens, alios iudicas et condemnandas, sive publico iudicio, sive privato.

In quo enim iudicas... id est, eo enim ipso quod, Syr.: Etenim hoc ipsum quod condamnas proximum tuum, te ipsum agis reum: quandoquidem in illius etiam que das, tu ipse occuparis. Eheu! quot hodie doctores, concionatores, magistri, iudices et magistratus, se suo ore condemnant! Quicunque docet, et non facit quod docet; quicunque agit quod in aliis damnat, hi suam ipsius literam instruit, suamque obstat sententiam; attende tibi.

Vers. 2. — SCIMUS ENIM; Gr., autem. Syr., porrò scimus, scimus omnes, scilicet gentiles, ipsa naturali ratione; Iudei, præterea ex lege, QUONIAM JUDICUM DEI, supple est, peragendum, SECUNDUM VERITATEM, scilicet meritorum et demeritorum, absque respectu personarum.

Ipsa ratio docet Deum esse, et summè justum; Deus enim concipi non potest sine justitia; ergo ipsa ratio docet iudicium Dei fore secundum veritatem, non secundum appetitias exercendum; hinc tremor.

In quo enim judicas alterum, te ipsum condamnas. Eadem enim agis que judicas, scilicet alios. Sensus Apostoli est: Nam eo ipso quo alium iudicas peccatorum et morte dignum, consequenter etiam te condamnas; eadem enim que judicas in aliis (sive tu qui judicas alios), ipsa agis vel opere, voluntate saltem ac desiderio.

Vers. 2. — SCIMUS ENIM QUONIAM JUDICUM DEI, etc. Sensus: Scimus nos Iudei ex lege nobis à Deo traditi, certi quām gentiles qui legem non accepterunt, iudicium à Deo exercendum secundum veritatem, id est, justum, et secundum meritum operum, absque respectu personarum, adversus eos qui talia agunt. Cum iudiciod supra de gentibus commemoratur sunt.

Vers. 5. — EXISTIMAS AUTEM HOC, etc. Ae si dicas: Vehementer falleris, o Judee, si existimes aut spes te evasuram iudicium Dei adversus te iudicium, qui alios peccantes tamquam aut doctor aut peritus legis iudicas, cum ipse eadem facias. Ino si iudicando gravius tibi ipsi iudicium accersis. Ostendit enim te

omni serio reflectenti. Deus me iudicabit secundum veritatem luminis, sanctitatis et justitiae sue. O veritas! o sanctitas! o justitia divini Iudicis! Quis te non timeat? quis tremebundus non dicat: Non intres in iudicium cum servo tuo, Domine, quia nullus apud te iudicabit homo?

Hac equidem de iusto Dei iudicio naturalis notitia dormitat nunc in mulieribus; sed circa mortem solet extirpare; tuncque moribundum peccatorum eò magis torturam, quòd diutius et profundiuit in vita dormitavit. Illam ergo sanus excita; et secundum illam vive, ut minus terreat in morte.

Vers. 5. — EXISTIMAS AUTEM HOC; quomodo ergo in horu errore versaris, ut existimes, o homo, qui iudicas alios, et eadem tamen facis que: dannas in eis, siue ex ignorantia non peccas; quomodo, inquam, existimas que tu DEI JUDICUM EFFUGIES? Ob tria pertinuerunt hominum iudicia: vel quia ignorant, vel quia punire non valent, vel quia ius in illis subvertitur gratia aut prelio; horum nihil in Deum cadit; scit omnia, potest que vult; iudicat ex aquo, secundum veritatem.

Vers. 4. — AN DIVITIAS BONTATIS EIS? Nota hic tria nomina, quae superaddunt aliquid. Bonitas, seu benignitas, ut ait Syrus, est virtus quā quis libenter et sponte aliorum utilitatis expositus est; patientia est virtus quā Deus malos tolerat; longanimitas, quā penitentiam in longum differt.

An divitias, id est, abundantium et magnitudinem bonitatis ejus et patientie et longanimitatis. Ille tria contemnit, qui ex eis spem concepit impunitus; maioremque peccandi licentiam arripit. IGNORAS... an ignoras quoniam haec tria ē contraria ad PONENTIAM invitant, et ad emendationem vita, quantum est ex parte Dei, adducunt. Bonitas Dei peccatorum invitat ad penitentiam: cecitas et malitia peccatorum abutitur Dei bonitate ad penitentiam. Hinc bonitas Dei a peccatore contempta, fit severioris iudici causa. Qui divitias bonitatis contemnit, thesauros irae reperiet; thesauros pro thesauris; at thesauris irae, et irae proportionate contemptu bonitatis et patientiae et longanimitatis. Attende hinc veritati et tibi ipsi.

Vers. 5. — SECUNDUM AUTEM DUBITIAM TUAM, quam non ex ignorantia peccare, sicut plerique gentilium, sed scienti prudentepeccare prevaricari legem.

Vers. 4. — An divitias bonitatis ejus et patientie et longanimitatis contemnit? Divitias bonitatis vocat exuberantem Dei benignitatem. Patientia Dei in eo est quid malos tolerat; longanimitas in eo quid ponam in longum tempus differt. Itaque sensus est: An, o Judee, ex magna et superbundata benignitate et longanimitate Dei, securitatem et impunitatem tibi promittens permane in peccatis?

Ignoras quoniam benignitas Dei ad penitentiam te adducit? Sensus est: Cum certe ignorare non debas benignitatem Dei te ducere (sic enim in Graeco est), id est, invitare et provocare ad penitentiam. Adducit ergo, id est, adducere cupit et conatur, et quantum in se, adducit.

Vers. 5. — SECUNDUM AUTEM DUBITIAM TUAM, et imponens cor, thesaurizas tibi iram, id est, colligis, accumulas instar thesauri. Thesaurizas tibi thesaurus irae, pro prorogatis thesauris misericordie quos con-

nec emollit infinita Dei bonitas, nec justi eius iudicii semina frangunt. Cor durum est, inquit Origenes, cum mens humana, velut cera frigore iniuriantis obstructa, signaculum imaginis divinae non recipit. Hac durities contrahitur longa vitiorum consuetudine; ET IMPENITENS COR TUEM, Gr., impenitibile, id est, et secundum impenitentiam cordis tui, THESAURIZAS, id est, paulatim accumulas, recondis et asservas, TIBI IPSI, non tibi Deus, IRAM, id est ponam; IN DIE IRE, id est in iudicio; REVELATIONIS, id est, quando Deus omnem suam iram revelabit, et vindictam effundet in impios.

Dies iudicii tribus notis signatur: dies irae, quia tunc non erit misericordia locus; revelationis, quia omnia mala erunt; justi iudicij, ex quo quisque pro meritis iudicabitur. Ergo qui misericordiam Dei nunc in vita contemnit, in morte et misericordiam contemnit et patientiam iratum sustinet. Sicut qui paulatim arcum intendit, tempus dat alteri ut fugiat, qui si fugere nolit, tanto fortius sagitta emissa configurat, quanto majori tempore arecis intentio fuit facta, sic Deus, qui laicos habet pedes, sed ferreas manus, tarditatem supplicii gravitate compensat. D. Hieron. à Cornelio citatus.

Exspectat Deus, qui bonus et aeternus; punit tandem, quia sanctus et justus. Ergo ab Dei longanimitate nec tepestat justus, nec insolens injustus. Omnia tempus habent.

Vers. 6. — QUI REDDET UNICUNQUE... bonis operibus, bona, seu primum; malis operibus, mala, seu supplicium. Ergo unusquisque sibi thesaurizat: virtus amator honorum thesaurum sibi congerit; operatus iniuriantis malorum thesaurum sibi parvum. Nihil coram Deo perditum; nullum nostrum dictum aut factum oblivioni datur. Hoc cogita semper, hanc

temnis, et evacuas in te misericordiam Dei. Irām voracis hic Apostolus ultimum, quo more thesauri collecta dopymoris, et universa in peccatoris in die iudicij effundat.

In die irae, et revelationis justi iudicij Dei, quia tunc Deus omnem suam iram et justam vindictam in impios effundat, ut videatur ira Dei sua omnia tela, fulmina, tonitrua et tormenta in eos depilare et deliquerit.

Vers. 6. — Qui reddet unicunque, etc. Hoc enim est justum exercere iudicium. Queres ad redditum sit unicunque secundum omnia ejus opera tanta bona quam mala? — Respondeo, secundum omnia bona, que non invententur mortificata; et secundum omnia mala, que non invententur remissa. Nam et illa mortificata, et hac remissa sic habentur in illo iudicio, tanquam facta nunquam fuisse.

Vers. 7. — His quidem, qui secundum patientiam, etc. Sensus: lis qui in bona conversatione perseverantes, nec eam propter illa adversa deserentes (hac enim significat boni operis patientia) gloriam et honorem apud Deum atque in incorruptionem, id est, immortalitatem querunt, reddet Deo vitam aeternam. Posset etiam sic exponi, secundum patientiam, id est, pro merito patientie, vel per patientiam. Videat enim respicere et explicare Apostolus id quod dixit: Reddet

Vers. 8. — His autem, qui sunt ex contentionem, id est, contentious omnes qui sunt ex circumspectione, vocat circumspectos, sive Iudeos; sic si qui sunt ex fide, volunt fideles. Notat Paulus hisce verbis Iudeos contra gentes contendentes et rixantes.

que cogitatione malum fuge, bonum operare, semina semen glorie, et aeternati labora; thesauri tibi thesauros glorie.

Vers. 7. — IIS QUIDEM, QUI SECUNDUM PATIENTIAM, id est, perseverantiam, VITAM AETERNAE, supple redet. D. Chrys., qui perseverantes in benefaciendo.

Vers. 8. — IIS AUTEM QUI... IRA ET INDIGNATIO, supple, retribuetur. Syriaca versio utrumque supplevit hoc modo. Iis quidem, qui in perseverantie honorum operum, gloriam et honorem et incorruptionem expetunt; iis, inquam, dabit vitam aeternam; iis vero qui rebelles sunt, nec acquirent veritatem, sed iniuriant obtemperant, rependet iram et furorem. Intellege grave supplicium, quale ab irato animo retribui solet. Ad litteram: Contentiosis vero, veritati non obtemperantibus, sed obtemperantibus iniuriant sepius.

Licet ergo, immo bonum et sanctum est ambire, sed bonus operibus ambire gloriam aeternam, quae Deus est; tali ambitione promeretur Deus. Nunc ergo labora, sustine, bona opera fortiter age, mala patere. Labor et dolor breves erunt; lucrum erit aeternum; vita erit aeterna, incorruptionis aeterna, gloria aeterna; aeternitati pinguis.

Vers. 9. — TRIBULATIO ET ANGUUSTIA... supple, à Deo retribuetur; JUDEO PRIMUM, qui plus recepit gratie, et voluntatem Dei clarum novit ex lege; et id est magis reus, si malum operetur.

Vers. 10. — GLORIA AUTEM ET HONOR... scilicet à Deo retribuetur; JUDEO PRIMUM, qui divina gratia responderit, juxta hanc gratiam ei oblatam plura bona opera fecerit quam gentilis. Per Graecum hic intelligit, non idolorum cultorem, sed gentilem Dei cultorem, nature legi parentem, qualis fuit Job, qualis Ninius, ita D. Chrys., Theophil., etc.

Et qui non acquirent veritati, credunt autem iniurianti, ira et indignatio. Iis vero qui contentiosi sunt, nec acquirent veritatem divinam, id est, Evangelio sibi annuntiatu, sive credenda species, sive agenda; sed magis eligunt credere, id est, acquirescere et adhuc iniuriant, et doctrinam quibus iniusta et corrupta vita foventur; iis, inquam, retribuetur à justo iudice Deo, indignatio et ira, id est, grave supplicium, quale ab animo irato expectari solet. Contentiosum dictum eorum qui sensa capti sunt, non ratione, sed animi perniciencia defendunt.

Vers. 9. — TRIBULATIO ET ANGUUSTIA (supple, à Deo retribuetur et immittetur) IN OMNEM ANIMAM HOMINIS OPERANTIS MATHAM, id est, in omnem hominem.

Judeo primus, et Graeci, id est, tam Iudei quam gentes; primis tamen ex precipitu Iudei, ut hoc pacto qui potior fuit in beneficiis, etiam principaliter in peccatis.

Vers. 10. — GLORIA AUTEM ET HONOR ET OMNI OPERA RETRIBUITUR. Gloriam et honori pacem adjungit, ut significet bene operantibus futuram omnium honorum quietam, perpetuam, certam et securam possessionem. Per bonum Apostolus intelligit absolute bonum, quod nos coram Deo bonos et justos facit. Sine fide non est ulla recta et bona vita, ait S. August., et haec sola regetur gloriam, scilicet veram et aeternam, de qua hic agit Apostolus. Constat enim sine fine Christi neminem posse bene vivere; sed eti si in Christum non credens aliquis faciat opera bona, non ea tamen esse ejusmodi, que gloriam et honorem et pacem apud Deum indicant.

Judeo primus, et Graeco. Istud adjectum est hoc

VERS. 11. — NON ENIM EST ACCEPTIO... Syr.: Non enim est acceptio facierum. Deus in retribuendo vel præmia, vel supplicia, non respicit facies, personas hominum : an Judeus, an gentilis, an dives, an doctis, an nobilis; sed respicit tantum merita. Respicit cor, non faciem; respicit charitatem, non dignitatem personæ; de hoc igitur solo et tu cura ; attende ad cor tuum : an charitate ferveat, in charitate et ex charitate an vivat, an per charitatem operetur?

VERS. 12. — QUICUMQUE ENIM SINE LEGE, Gr., οὐδὲ ποιεῖ, quasi dicas, illegaliter, exegaliiter, id est, sine legi scripta, seu Mosaïca ; significat gentiles, qui talem legem non habuerunt ; et hi punientur, non proper transgressionem legis Mosaicæ, sed proper transgressionem legis naturaliæ in suis cordibus scriptæ.

ET QUICUMQUE IN LEGE, id est, legem Mosaicam habentes, PECCAVERUNT, per eamdem legem punientur, id est, iuxta transgressiones illius legis.

Hinc sequitur quod Deus non sit personarum acceptor, cum omnes peccatores, sive Judeos, sive gentes puniat iuxta rectum.

Hinc etiam patet quod nullus homo sit sine lege, saltem in corde suo scripta ; hæc lex accusat, convincit, judicat et damnat omnes malæ agentes. Lex ergo conscientiae erit omnium hominum judex ; secundum hanc legem, Deus omnium hominum creator, erit omnium hominum judex. Sed si sufficit illa lex, ut homines constituantur ante Deum rei, quid erit de nobis, qui præterea lex Evangelicam habemus?

VERS. 13. — NON ENIM AUDITORES LEGIS... Probat quid Judei legis transgressores punientur, qui apud Deum justi habentur, non qui legem accipiunt, audiunt et venerantur, sed qui eam servant. Ergo non sola fides justificat, sed fides cum operibus. Item ex v. 6 collige.

VERS. 14. — CUM ENIM GENTES QUE LEGEM... Probat quid et gentiles lege non carent ; siue, bonum possunt operari, ut v. 10 dictum est.

Nota tamen quod cum hic dicitur: *Gentes que legem loce, ut gentem suam honoret, quam in priori parte videtur.*

VERS. 11. — Non enim est acceptio, etc., q. d.: Non respicit Deus an Judeus sint, an gentilis, sed utrumlibet peccantem sequi punit, et utrumlibet bene agenter premiat. Tantum respicit ad merita cause.

VERS. 12. — Quicunque enim sine legi peccaverunt, etc. Quicunque peccaverunt non accepta legi scripta à Deo, peribunt, non tam condamnabunt eos legi scripta, quam non accepterunt, sed sollelege natura, contra quam peccaverunt; qui vero lega à Deo sibi tradita contra eam peccaverunt, per eam ipsam legem condemnabuntur.

VERS. 13. — Non enim auditores legis justi sunt apud Deum, etc. Justificari oponit hic Apostolus, perire et judicari, sive condemnari. Nota Apostolum supponere hæc opera fieri ex fide et gratia Christi; agit enim de tota legi observatione, deque operibus verè bonis, Deoque acceptis ad vitam eternam, quæ non possunt esse, nisi nascantur ex fide. Tantum enim Apostolus hic proklare intendit solam legem notitiam non sufficientem ad justitiam, sed insuper ad eam requiri bonum actionem et observantiam legis. Judei credebant Deo et legi; et tamen contra eos hanc sententiam interroget Apostolus dicens: Non auditores, sed factores legis justificabuntur. Ergo clarum est ex mente Apostoli,

non habent, naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt... illud naturaliter, seu natura, non opponitur gratia, sed legi scripta; non vult ergo dicere quid gentes, sine auxilio gratie faciant que legis sunt, sed sine auxilio legis scripta. Sensus ergo est quid gentiles sine lege, sed libero voluntatis motu, gratia tamen præveniti, legem observantes, nisi SIBI SUNT LEX, facitque suis ostendunt quid legem habent scriptam in cordibus suis, ut in vers. seq., QUIT OSTENDENT...

VERS. 15. — TESTIMONIUM REDENTE..., id est, et hæc rei testimonium reddit ipsumsæ conscientia, que approbat, cœnservat; remordet et accusat, cum violent. Vide paraphrasim.

VERS. 16. — IN DIE, CUM JUDICABIT DEUS..., quasi reddit quod testimonium clarissimum patet in die iudicii, quæ Deus per Jesus Christum judicabit non de factis externis, sed et de internis et oculis in corde hominum, et consequenter de cogitationibus et motibus conscientiae; sicut ego hoc omnibus populis annuntio, seu secundum Evangelium meum.

Aliqui hunc v. 16 jungunt cum v. 12: *Per legem judicabuntur in die...*, voluntate cetera omnia esse parenthetica, ita ut tres agnoscent parentheses: primam, v. 15: *Non enim auditores*; secundam, v. 14: *Cum enim gentes*; tertiam, v. 15: *Qui ostendunt*. Sed simplicius potu omnia explicare ut supra, et benè coheret v. 16 cum precedenti. Etenim conscientiae nostræ testimonium Deus in suo iudicio sequitur et confirmabit.

Deus in corde nostro tribunal erexit, legemque suam digitu suo insculpsit in intellectu nostro ; in hoc tribunali ratio iudex est; conscientia quasi actor; cogitationes testes, que vel accusant, vel defendunt hominem reum. Hinc dicebat Menander: Mortalibus cunctis conscientia Deus est, id est, instar et vice Dei. Conscientia lex et iudicium erit quasi regula iudicii divini; conscientiam nostram Deus quasi librum aperiet; in eo quæ scripta sunt leges et manifestabit, et non per solam fidem, sed per opera fidei nos justificari.

VERS. 14. — CUM ENIM GENTES, etc. Dices cum S. Augustino: Paulò ante diuitiis Apostolus: *Factores legis justificabuntur*; autem gentes sine fide non possunt iustificari; ergo cum eas vocat factores legis, non intelligi illas sine fide, sed conversas ad fidem. — Respondet: Factores legis, scilicet totius, justificabuntur; gentes autem, licet faciant ea legis quæ facilia sunt, ut honorare parentes, dare elemosynam, cavere furta et cedes, non tamen possunt totam legem facere et implore sine fide et gratia Christi, quia legem fidei, spei, charitatis, et alias quæ supernaturales sunt, per naturam et nature vires implere non possunt. Ubi diligenter attende: Non dicit Apostolus gentes facere vel implere legem, sed ea quæ legis sunt, id est, aliqua, puta faciliora, legis precepta facere; cum verò ait, justificari eos qui faciunt; non dicit ea quæ legis sunt, sed legem, scilicet totam et integrum. Hoc autem fieri nequit sine fide et gratia Christi.

VERS. 15. — Qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis. Significat enim in scriptum ut permaneant. Ostendunt, faciendo ea quæ legis sunt, cum legem non accepterunt; per hoc enim declaratur quod ipsi sibi sunt lex.

secundum ea judicabit; hunc itaque judicem consule, audi, time.

VERS. 17. — SI AUTEM TU JUDEX... Judeo hic ex omnium consensu speciatim aggreditur, ut eamdem illis applicet damnationem, quam contra gentiles, in cap. 1 conclusit. Ut autem illos justè condemnet, duo necessaria sunt: primum quid legem noverint, secundum, quid illam non servaverint. Primum hic aggreditur; secundum v. 22. Hic itaque et tribus sequentibus versibus mira eloquentia concedit illis omnes magnificos titulos quos sibi attribuebant; sed ut illos 21, 22, etc., majori pudore sustinuerint.

SI AUTEM NOSTER INTERPRES LEGIT &c. Gr. hoiliter habet &c. Ecce tu Judeo. Omnes Israelite cooperunt Judæi cognomini, post redditum in captivitate Babylonica, duce Esdra, à tribu Juda nomen sumentes; gloriosum autem erat hoc nomen, quia significabat veram religionem, scilicet, unius Dei cultum. *Notus in Judæi Deus*; Judas, confessio dicitur, Theoph. Et resurgens in legi, id est, inniteris, tibique complacens in lege à Deo tibi data, et te verum Dei cultum docente, GLORIARIIS IN DEO, legislatore tuo, ducere tuo, et qui te in populum elegit.

VERS. 18. — ET NOSTRI VOLUNTATEM EJUS, non tantum per Iulien rationis, sed etiam per legem et prophetas; ET PROBAS UTILIORA. Gr., differentia. Syr.: Et discernis res congruas quæ edocuit ex lege; id

* *Testimonium reddente illis conscientia ipsorum*. Haec enim omnino gentes, etiæ legi expertes, conscientiam factorum suorum intus in animo, quæ ipsi testimonium ingreditur quia bene vel male fecerint.

Et inter alios, cogitationibus accusantibus aut etiam defendantibus. Pro cogitationibus, Græci significant non qualescumque cogitationes, sed quæ sunt hinc ratione ad ceptandum; dum adhuc iudicio rationis animus examinat aliquid, et de eo pronuntiat sitne verum an falsum, bonum an malum. Sensus est, atque ex hoc testimonio conscientia fit, ut dura factus sit suus cogitationis, et inter se conferunt, ipsi suis cogitationibus, vel accusentur proper malæ facta, vel excusantur ac laudent proper bona. In basilica cordis humani Deus tribunal constitut, legesque in ejus tabulis incidit digitu suo, ratione creati judecim, conscientiam autem, testes cogitationes, que possunt adfere, vel defendunt ipsum hominem reum.

VERS. 16. — IN DIC JUDICABIT Deus occulta hominum. In die, id est, in diem iudicii divini, sicut superioris, in die vix. Nam illa cogitationum accusatio vel excusatio nunc quidem fit, sed respicit diem exercitii ad iudicii Dei.

Secundum Evangelium meum, secundum quod de die iudicii, ejusque penitentia et premis evangelizare et docere solet, edocuit a Christo. Ita Theophylactus, Evangelium enim suum Paulus non aliud intelligi vult, quam doctrinam evangelicam, a se propagatam, quod eam Christus revelante didicisset, Gal. 1.

Per Jesum Christum. Hoc adjungendum illi parti: Cum judicabit Deus occulta hominum. Sensus enim est, Deus iudicaturum per Christum hominem, qui constitutus est ab eo iudex vivorum et mortuorum. Act. 10.

VERS. 17. — SI AUTEM TU JUDÆUS COGNOMINARIS, et requiescis in lege, supple ex praeced. : Et tamen ipsam legem non facis, nec observas, gravius hæc de causa damnaberis; q. d.: Si tu, ô Judee, gloriaris quid sis Judeus, quodque legis sis peritus, ut ita in doctrina legis conquisceres, et tamen legem ipsam non posse, non imples, merito sanè acerbis punieris.

Et gloriariis in Deo, hoc est, gloriariis verum Deum

est, per legem nostri non tantum licitum ab illico discernere, sed meliora et ad virtutem magis utilia elegeri.

VERS. 19. — CONFIDS TEIPSUM ESSE DUCEM CÆCORUM. Scribas et Rabbinos hic precipue tangit, qui magnificos sibi titulos tribuebant; ceteros verò, præseruum gentiles despiciabant; cœcos, insipientes, infantes vocabant. Confids, id est, tu tibi ipsi persuades quod ceteros potes docere, quasi cœcorum ducem.

VERS. 20. — ERUDITOREM INSPIRVENT, id est imperitorum, HABENTEM FORMAM SCIENTIE ET VERITATIS.., Jactas te, quasi in lege habens regulam, non tantummodum sciendorum et agendum, sed et formam et rationem alios docendi, quid facere vel fugere debet.

VERS. 21. — QUI ERGO ALIUM DOCES... Resumit scientie et glorie titulos, quos sibi tribuebant, et quos illi concesserit; sed resumit, ut in eos retrorquet, illosque in omnibus ostendat legis violatores; resumptio nem incipit ab ultimo et perfectiori. QUI ERGO ALIUM DOCES, quid faciendum, TEMETIPSUM NON DOCES, ad faciendum te non excitas, dicas et non facis. PRÆDICAS... Vide paragr.

VERS. 22. — QUI DICIS NON MOCHANDUM... Qui abominariis IDOLA, SACRILEGUM FACIS; Syr.: Diripis adem sacram, sacrilegum facis, id est, peccas contra veri Dei religionem, eumque graviter offendis, sive res Dei esse tuum, qui te ad cultum suum ex omnibus mundi nationibus elegerit, et populum sibi peculiarem fecerit.

VERS. 23. — ET NOSTRI VOLUNTATEM EJUS, non tantum per Iulien rationis, sed etiam per legem et prophetas; ET PROBAS UTILIORA. Gr., differentia. Syr.: Et discernis res congruas quæ edocuit ex lege; id

* *Testimonium reddente illis conscientia ipsorum*. Haec enim omnino gentes, etiæ legi expertes, conscientiam factorum suorum intus in animo, quæ ipsi testimonium ingreditur quia bene vel male fecerint. Et inter alios, cogitationibus accusantibus aut etiam defendantibus. Pro cogitationibus, Græci significant non qualescumque cogitationes, sed quæ sunt hinc ratione ad ceptandum; dum adhuc iudicio rationis animus examinat aliquid, et de eo pronuntiat sitne verum an falsum, bonum an malum. Sensus est, atque ex hoc testimonio conscientia fit, ut dura factus sit suus cogitationis, et inter se conferunt, ipsi suis cogitationibus, vel accusentur proper malæ facta, vel excusantur ac laudent proper bona. In basilica cordis humani Deus tribunal constitut, legesque in ejus tabulis incidit digitu suo, ratione creati judecim, conscientiam autem, testes cogitationes, que possunt adfere, vel defendunt ipsum hominem reum.

VERS. 20. — ERUDITOREM INSPIRVENT, etc. Profiteris magistrum imperitorum, ul qui ex studio logie consecutus sis formans ac rationem, quæ etiam alios scientiam veritatis imbuere, ac morum præceptis instruere quæs.

VERS. 21. — QUI ERGO ALIUM DOCES, TEIPSUM NON DOCES, id est, non vivis ut doces; doctrinam tuam facto non ostendis. Nam turpe est doctor, cum culpa redarguit ipsum.

VERS. 22. — QUI PRÆDICAS NON FURANDUM, FURARIIS: qui dices non mochandum, meocharis. Hæc faciebat Judeus non solum cupiditate et affectu, verum etiam ipso opere. Nam etiæ lex manus colubebat, non animum, in multis tamen effervescentis cupiditas erumperebat in actum externum.

Qui abominariis IDOLA, SACRILEGUM FACIS, dum scilicet, avaritia victimæ, res idolis consecratæ, vel demoniis immolatas, contra legem usurpas, ait Chrysost. et Theoph. Potest etiam intelligi in eo quid galù aut hominum amicitia illecti membra adibant idolothys instructas. Nam et hoc ad idolorum culturam et demonum societatem pertinere Paulus docet 1 Cor. 10.

concealendo, sive res sacras usurpando, sive ei non offerendo quae et qualia lex præcipiebat, sive alio modo templum profanando. Falsos autem Deos colere, aut verum Deum spernere et enormiter offendere, quid multum interest?

VERS. 23. — QUI IN LEGE GLORIARIS... Gloriaris quid legem à Deo accepisti, et per legis transgressionem, Deum legis auctorem, affici contumeliam. Tria sunt hic crimina: primum, quod dehonestant; secundum, quod Deum à quo sunt honestati, dehonestant; tertium, quod lego, quā honestati sunt, Deum dehonestant, transgredientes illam. Theophyl post Chrys.

VERS. 24. — NOMEN ENIM DEI... Hoc probat auctoritate Isaiae 52, v. 5, quem citat tanquam illorum accusatorem. NOMEN DEI PER VOS, id est, propter vos, et peccata vestra in legem; BLASPHEMATOR, id est, ignorinū afficitur inter gentes, dicens: Qualis lex, que talen vitam parit; vel qualis Deus, qui talen habet populum. Simile quid habet Ezech., cap. 56, v. 20.

Hinc ergo concludendum restat Iudeus non minus, inō magis reos quā gentiles, ideoque eamēd cum eis meruisse damnationem. Hinc omnis supradicta in Iudeo quidem directe dicuntur, sed, heu! in quot Christianos indirecēt? ut in fine capituli ostendetur. Unus hic dico, quod vita sancta Christiani, laus est Dei perennis; mala autem vita quasi continua blasphemia. Vide qualis sit tua.

VERS. 25. — CIRCUMCISIO QUIDEM PRODEST... Sepudice conclusioni contradicere poterant Iudei, ob si gnaclum fœderis à Deo cum ipsis initi, quod in sua carne gerebant, et quo à gentilibus discernebantur: quod providens Apostolus, respondet circumcisioem sine legis observanti nihil prodesse. Itaque et illos hoc signaculo, quoniam gloriantur, hic spoliat, eosdem et ipso Iudei nomine spoliatur.

VERS. 26. — NON ENIM QUI IN MANIFESTO JUDEUS... Ut

VERS. 25. — Qui in lege gloriari, tanquam à Deo accepti; nec enim levius erat materia gloria, legem à Deo accepisti praeter ceteris gentibus. Nam iudicata non manifestari eis, Psal. 147.

Per prævaricationem legis Deum inhonors, illum ipsum scilicet, à quo legem accepisti. Nam prævaricatio cedit in injuria et ignominia legislatoris. Tollitus enim per eam honor illi debitus, qui consistit in observatione legis ab eo late.

VERS. 24. — Nomen enim Dei per vos blasphematur inter gentes. Sensus est: Propter vos, id est, vestra culpa, qui legem à Deo tradidam palam violatis; male de Deo vestro genies loquuntur, detrahentes honori et majestati ejus, qui habeat tam malos cultores, quasi eos vel negligat punire, vel non possit; vel etiam sceleria approbet.

Sicut scriptum est. Origenes et alii referunt ad locum Isaiae 52, juxta versionem Septuag., que sic habet: Propter vos semper nomen meum blasphematur in gentibus. Jam ex verbis suis appetat illa superiora, furoris, mecheris, sacrilegum faci, et exterius operi accipienda esse. Nam propter solum affectum int̄ latenter non poterat infamari nomen Dei apud exterias nationes.

VERS. 25. — Circumcisio quidem prodest, si justificamus saltem adulitos, sed quia facit te esse ex po-

bunc versum et sequentes intelligas, cum D. Chrysostomo distingue duas leges, duas circumcisiones, duo præputia. Legem Mosiacam litteris scriptam, legem naturalēm in cordis tabulis insculptam, circumcisio nem carnis, circumcisio nem cordis, præputium à natura, præputium à voluntate. Placeat Deo circumcisio cordis: hanc Deum intendit, et propter eam jussit circumcisioenem carnis; haec autem sim circumcisioenem animae supervaracanea est.

Circumcisio igitur prodest, si adsit anima, seu cordis circumcisio, et legis observatio; SIN AUTEM, LEGIS ES PREVARICATOR, NON TIBI PLUS PRODERIT CIRCUMCISIO QUĀN SI PREPUTIUM HABERES. Cum hæc scriberat Apostolus, circumcisio erat aliud Iudeis licita; inō et sibi necessariam putabant, et id in eos hic non urguit D. Paulus; sed ex legis inobseruantia inferit iniurium fuisse et esse circumcisioem; vel loquitur de circumcisione, propter eam in statu legis.

VERS. 26. — SI IGERIT PRÆPUTIUM.... A contrario inferit quid si homo præputiū, id est, gentilis, legem naturalēm custodiū, apud Deum reputabatur ut circumcisus; tantum illi valebit status circumcisus, quantum alteri circumcisioenem status.

VERS. 27. — ET JUDICABIT ID QUOD EX NATURA EST... Et gentilis ille, licet præputiū habeat, cum quo natus est, si legem naturalēm perficiat, sui comparatione, te condemnabit, à Iudeo, qui legem violas, licet et scriptum legis habeas, et circumcisioem. Eodem sensu Christus, Matth. 12, 42, dixit: Viri Ninivitae surgent in iudicio, etc. Regina Austri, etc.

VERS. 28. — NON ENIM QUI IN MANIFESTO.... Syr.: Nec qui palam, id est, qui exteriū tantum, seu per publicam Judaisationem, et exteraū observantiam; subaudi: Ille verē et coram Deo Iudeus est, Deo placens.

NEQUE QUI IN MANIFESTO, IN CARNE..... Syr.: Nec etiam qua in carne conspicitur circumcisio, supple, puto Dei signato, cui Deus creditit sua eloqua, ut ait Paulus, cap. seq.

Si autem prævaricator legis sis, circumcisio tua præputium facta est, q. d.: Si legem violas, licet circumcisio sis, perinde tamen es ac si incircumcisus gentilis es, ac si præputiū haberes et gentilissimum indusces. Reprimit hic Paulus arrogantium Iudeorum gloriantium se in sua circumcisio. Ut Theophylactus.

VERS. 26. — Si igitur præputiū, id est, præputiū gentilis, justitias legis custodiat, nonne præputiū illius in circumcisio repudiat? R. d.: Significat legem custodiat, tunc incircumcisio illi non obserbit, sed repudiat potius, ac si esset circumcisus, quia custodia legis tantum, inō amplius illi valebit quān Judeo voleat circumcisio; quia, ut Theophylactus ait, vera circumcisio est præciso non carnis, sed peccatorum, sive est ipsa actio vera et bona præcisa à virtute; præputium vero est mala et turpis actio.

VERS. 27. — ET JUDICABIT ID QUOD EX NATURA EST, etc. Sensus: Non enim gentilis quem tu judicas soles, nisi præputiū habens cum quo natus est, si legem observit, per seipsum comparatione condemnabit te, qui cum litteram, id est, legem, in tabulis scriptam habeas, et carne circumcisus sis, atque exteraū professione Iudeus, tamen huius professionis non respondeas, sed legem acceptam prævaricaris.

VERS. 28. — Non enim qui in manifesto, Iudeus est,

est vera circumcisio, que Deo placet, et quam Deus precipue intendit.

VERS. 29. — SED QUI IN ABSCONDITO JUDEUS EST, id est: Sed ille verus est Iudeus, qui in corde et legis observatione, ex corde profecta, Iudeus est: seu, qui per fidem, et internas animi virtutes, et spiritualiē legis observantiam, Abrahamum patrem suum imitatur.

ET CIRCUMCISIO CORDIS....., id est, et vera et Deo placens circumcisio est ea quā cor circumciditur à virtute et concupiscentiis.

IN SPIRITU, NON LITTERA, id est, quæ fit per Spiritum per externam et publicam Judaismi observationem et professionem, neque quæ in manifesto, in carne, est circumcisio, subaudi, hic verus Deoque placens Iudeus, hæc vera Deoque placens circumcisio est.

VERS. 29. — Sed qui in abscondito, Iudeus est, qui seculiter in corde et spiritu, per legis observantiam, fidem et gratiam, Christum (qui scopus est legis, quæcumque lex tota clamat, confitetur). Subaudi, hic verus apud Iudeus est, et filius Abrahami spiritualis.

Et circumcisio cordis in spiritu, non littera. Circumcisio quā cor circumciditur à virtute et concupiscentiis;

Corollarium pietatis, seu in hoc capite ad pietatem maximē notandam, et in proximis

1° Ex vers. 2 disce existandam et nunquam dormitare siendam hanc, quam habemus de Dei iudicio notitiam. Iudicium Dei est secundum veritatem, id est, justum; nihil dans gratia, nihil odio, omnia equitati; personam non respecti, sed causam; bonum et malum attendit et ex aquo iudicat; omnia scit, potest que vult, ex recto iudicat. O incorruptum, et incorruptibile Dei iudicium! quām terrible eris homini corrupto et corde non recto, alios docenti et non facienti, alios iudicanti et damnanti, et eadem mala facienti, habent speciem boni et veritatem mal! Omnibus quidem hominibus terrible erit iudicium Dei, at præcepit Christianis legem Dei scientibus, et non servantibus; religiosis, sacerdotibus sanctitatē professis, et secundum statū sui sanctitatis non viventibus; doctoribus, concionatoribus, alios docentibus, et quæ docent non facientibus; iudicibus ecclesiasticis et secularibus eadem agnitus qui iudicant et damnant in aliis.

Hanc divini iudicii severitatem ut vites, stude coram Deo talē esse, qualē ut vult Deus; nomen, professionem, officium, dignitatem tuam imple. Cave ne cum Iudeis de solo nomine, de professione sola, de sola sanctitate statū tui gloriari; sanctum se credere propter sanctitatis votum, aut proprius statū sui sanctitatem, maximum error; illa vero sanctus est, qui secundum statū sui sanctitatem vivit, qui regulas perfectionis servat; et contra illi prevaricator et eo damnabilior est, qui sanctitatem professus, longius à sanctitate, moribus distat, Deumque per prævaricationem legis inhonoret; ita ut per eum et propter eum nomen Dei blasphemetur. A tali blasphemia libera me, Deus misericors; ab occulis meis, et ab alienis ob scandalum, parce mihi, Domine; da mihi in posterum nomen Christiani, pro-

fessionem religiosi, sanctitatem sacerdoti pro viribus, per tuam gratiam implere. Amen.

2° Ex vers. 28, 29, etc., disce quis sit verē christianus; non qui talis est externa professione, sed qui corde et spiritu christianus est. Christianismus in charitate propriē consistit, quæ cor per cupiditatem abnegationem circumcidit. Quot itaque christiano nomine gloriantur, et qui reverā christiani non sunt! charitatem non habent, cupiditatis flagrant! Si professio exterior non sufficiat ad Judaismum, quanto minus ad Christianismum?

Parum ergo prodest christiano, per baptismi characterem, à exteriori gentibus distinguī, et ab eis per sacramenta et Christianismi exteriora separari, si moribus et vita cum illis uniat; si christiana legis, cuius anima charitas, sit prevaricator, et Christi non servet mandatum; si gentilis, legem naturalēm servans, Judaismus scriptum habentem, sed non observantem, damnabit, quantum magis gentilis ille christianum damnabit, qui Christi mandatum et exempla non custodit!

Itaque cave Judaismum in Christianismo; ne glorieris in solo nomine christiani; ne requiescas in Evangelio; ne fiduciam tuam reposas in sola professione exteriori, inō nec in exteriori sacramentorum perceptione; sed charitati stude semper; sis in corde et ex corde christianus; ama Deum, et ex amore serua Dei præcepta, omnesque ejus adimplere voluntates.

Deus, utpote mens aeterna et optima, mentem potissimum spectat, cor intuerit; de corde iudicat; mente igitur et corde potissimum servendus; mente pura, corde mundo, seu in spiritu et veritate adorandas.

sanctum, non per litteram, seu per gratiam, non per legem.

Cujus, Gr. τοῦ, vel, in masc., vel, in neutro; si pri- mum, cuius Iudei; si secundum, cuius Iudei et cir- cumcisio spiritualis, τούς, non ex hominibus, qui vi- dent exteriora; sed apud Deum, qui intuetur cor.

Ex hucusque dictis concludendum plerosque Iudeos nomen Iudei et circumcisio coram Deo non habere, nec majoris fuisse apud Deum meritū quā gentiles; sed utrosque reos fuisse, et neutros habere unde glo- riarentur, sed unde humiliarentur.

ea demum vera Deoque placa circumcisio est, utpote spiritus spiritualis fit circumcisio, id est, per Spiritum sanctum facta; non autem carnalis iuxta litteram legis Mosaicæ.

Cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo est, qui Ju- deus, et que circumcisio spiritualis, laudem et com- mendationem habet, non apud homines, qui non vident nisi foris sunt, conspicunt; sed apud Deum, qui id intuetur. Qui se Deo interius, non autem homi- nibus exterior probare et placere contendit, qui non ab hominibus, sed a Deo laudari cupit et querit; hic vero Iudeus est spiritualis.

3° Ex vers. 29 disce et recordare semper quod veri christiania laus, non ex hominibus, sed ex Deo, qui mentem et cor intuetur.

Ergo ad hominum iudicia plerumque falsa non attendendum, sed ad Dei, cor penetrantis, iudicium existimat, contemnunt homines; quid ad me? nec

CAPUT III.

1. Quid ergo amplius Iudeo est? aut qua utilitas circumcisionis?

2. Multum per omnem modum; primùm quidem quia credita sunt illis eloqua Dei.

3. Quid enim, si quidam illorum non crediderunt? Numquid incredulitas illorum fidem Dei evanescit? Absit.

4. Est autem Deus verax; omnis autem homo mendax, sicut scriptum est: Ut justiceris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris.

5. Si autem iniurias nostra justitiam Dei commandat, quid dicemus? Numquid iniquus est Deus, qui infert iram?

6. (Secundum hominem dico). Absit: aliquo quoniodam judicabit Deus hunc mundum?

7. Si enim veritas Dei in me mendacio abundavit in gloriam ipsius, quid adhuc et ego tanquam peccator judicior?

8. Et non (sicut blasphemamur, et sicut aiunt quidam nos dicere) facimus mala ut veniant bona? quoniam damnatio justa est.

9. Quid ergo? præcellimus eos? Nequaquam: cuncti enim sumus Iudeos et Grecos omnes sub peccato esse.

10. Sicut scriptum est: Quia non est justus quisquam:

11. Non est intelligens, non est requiriens Deum.

12. Omnes declinaverunt; simul inutiles facti sunt; non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.

13. Sepulcrum patens est guttura eorum, linguis suis dolosè agebant; venenum aspidum sub labiis eorum:

14. Quorum os maledictione et amaritudine plenum est.

15. Veloce pedes eorum ad effundendum sanguinem.

16. Contritus et infelicitas in viis eorum.

17. Et viam pacis non cognoverunt.

18. Non est timor Dei ante oculos eorum.

19. Scimus autem quoniam quacumque lex loquitur, illi qui in lege sunt, loquuntur: ut omne os obstratur, et subditus fiat omnis mundus Deo:

20. Quia ex operibus legis non justificabur omnis caro coram illo; per legem enim cognitio peccati.

21. Nunc autem sine lege justitia Dei manifestata est, testificata à lege et prophétis:

22. Justitia autem Dei per fidem Jesu Christi, in omnes et super omnes qui credunt eum; non enim est distinctio;

virtutem dabit eorum existimatio, nec auferet contemptus; sum id quod sum coram Deo; cetera nihil.

Domine, Deus virtutum, converte me; da mihi cor rectum, cor amore tui fervens, cor te verè et sincerè diligens; tunc, quidquid sit de hominum iudicis, ostende faciem tuam, et salvus ero.

CHAPITRE III.

1. Quel est donc l'avantage des Juifs? et quel est l'utilité de la circoncision?

2. Leur avantage est grand en toutes manières; principalement en ce que les oracles de Dieu leur ont été confiés.

3. Car enfin, si quelques-uns d'entre eux n'ont pas cru, leur infidélité anéantira-t-elle la fidélité de Dieu?

4. Dieu est véritable, et tout homme est menteur selon qu'il est écrit, ainsi que vous soyez reconnaître fidèle dans vos paroles, et victorieux dans les jugements qu'on fera de vous.

5. Mais si notre injustice fait paraître davantage la justice de Dieu, que dirions-nous? Dieu (pour parler selon l'homme) n'est-il pas injuste de nous accabler de sa colère?

6. Non certes; car si cela était, comment Dieu serait-il le juge du monde.

7. Mais si, par mon mensonge, la vérité de Dieu à éclaté davantage pour sa gloire, pourquoi me condamne-t-on encore comme pécheur?

8. Et pourquoi ne ferons-nous pas le mal, afin qu'il en arrive du bien? (selon que quelques-uns publient que nous le disons, par une calomnie qu'ils nous imposent.) Ces personnes seront justement condamnées.

9. Quoi donc! sommes-nous préférables aux gentils? Nullement; car nous avons déjà convaincu et les Juifs et les gentils d'être tous dans le péché,

10. Selon qu'il est écrit: il n'y a pas un juste, il n'y a pas un seul.

11. Il n'y a point d'homme qui ait de l'intelligence; il n'y a point à qui cherche Dieu.

12. Ils se sont tous détournés du droit chemin; ils sont tous devenus inutiles, il n'y en a point qui fasse le bien; il n'y en a pas un seul.

13. Leur gosier est un sépulcre ouvert; ils se sont servis de leur langue pour tromper avec adresse; ils ont sous leurs lèvres un venin d'aspic:

14. Leur bouche est remplie de malédiction et d'ameretume;

15. Leurs pieds courrent vite pour répandre le sang.

16. Le brisément et le malheur sont dans toutes leurs voies.

17. Ils ne connaissent point la voie de la paix.

18. Ils n'ont point la crainte de Dieu devant les yeux.

19. Or, nous savons que toutes les paroles de la loi s'adressent à ceux qui sont sous la loi, afin que toute bouché soit fermée, et que tout le monde soit soumis à Dieu.

20. Parce que nul homme ne sera justifié devant Dieu par les œuvres de la loi; car la loi ne donne que la connaissance du péché.

21. Au lieu que maintenant, sans la loi, la justice de Dieu nous a été manifestée, la loi et les prophètes lui rendent témoignage.

22. Et cette justice que Dieu donne par la foi en Jésus-Christ, à tous ceux et sur tous ceux qui croient en lui, car il n'y a nulle distinction.

23. Omnes enim peccaverunt, et egerunt gloriā Dei:

24. Justificati gratis per gratiam ipsius per redempcionem quae est in Christo Iesu,

25. Quem propositus Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem justitiae sue, propter remissionem precedentium defictorum,

26. In sustentatione Dei, ad ostensionem justitiae ejus in hoc tempore; ut sit ipse iustus, et justificans eum qui est ex fide Iesu Christi.

27. Ubi est ergo gloria tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non: sed per legum fidem.

28. Arbitramur enim justificari hominem per fidem sine operibus legis.

29. An Iudeorum Deus tantum? Nonne et gentium? Imò et gentium.

30. Quoniam quidem unus est Deus, qui justificat circumlocutionem ex fide, et praepositum per fidem.

31. Legem ergo destruimus per fidem? Absit: sed legem statuimus.

ANALYSIS.

Primo et secundo vers. proponit et solvit objectionem contra dicta in fine cap. 2; deinde tertio et sequentibus versibus, usque ad vers. 9, duas alias objections ex primis subvaescentes priori proponit et solvit.

Iudeos ergo, quos in cap. 2 depresso, hic primum extollit, dicens eos gentilium precellicere, in eo quod iudei concordia sunt eloqua et promissa Dei, que Deus fideliiter adimpluit, nonobstante querundam Iudeorum incredulitate.

Ali vers. 9 Iudeos rursus humiliat, et gentilibus equal in negotio salutis, in eo quod omnes et hi et illi sub peccato fuerint; quod et multis Scripturar testimonis probat usque ad v. 19, ubi concludit omnes coram Deo res

PARAPHRASIS.

1. Si verè et coram Deo ille Iudeus est, qui corde, siq[ue] vera et Deo grata circuncisio, que cordis, quid igitur eximium habet Iudeus ex genere? et quam utilitatem affert illi circuncisio carnis?

2. Multum omnino prerogative habuit Iudeus populus supra gentilium; imprimit quidem, quia Deus ei sui concretis eloqua, prophetas de Messia, futurum regnum eius mysteriorum predictiones.

3. Nee est quid quis dicas quod eis plerique non crediderunt; esto enim quidam non crediderunt, num propter deus esse Dei beneficium? num istorum incredulitas inanem reddet Dei fidelitatem in suis promissis? hoc impossibile est.

4. Deus enim summè verax est, qui nec fallit potest, nec fallere; à quo longè distat homo, qui ut homo, et falli potest et fallere; Dei autem veracitatem non vinci hominum infidelitate, testatur David, post peccatum suum dicens: *Miserere mei, Deus;* sic enim ficit ut justus et verax apparet in tuis promissis de regni mei stabilitate; de Messia ex me nascituro. Merui equidem ob scelus meum his promissis frustrari, et reverè judicant homines te propterea fidem milii non servaturum; sed parce mihi: sic hominum iudicia

23. Parce que tous ont péché, et ont besoin de la gloire de Dieu;

24. Etais justifiés gratuitement par sa grâce; par la rédemption qui est en Jésus-Christ,

25. Que Dieu a proposé pour être la victime de l'offrande, par la foi en son sang, pour faire paraître sa justice, par la rémission de leurs péchés passés,

26. Qui a soufferts avec tant de patience; pour faire paraître en ce temps cette justice qui vient de lui, montrant tout ensemble qu'il est juste, et qu'il justifie celui qui a la foi en Jésus-Christ.

27. Et est donc le sujet de votre gloire? Il est exclus. Et par quelle loi? Est-ce par la loi des œuvres? Non, mais par la loi de la foi.

28. Car nous devons reconnaître que l'homme est justifié par la foi, sans les œuvres de la loi.

29. Dieu est-il seulement le Dieu des Juifs? Ne l'est-il pas aussi des gentils? Oui, certes, il l'est aussi des gentils.

30. Puisqu'il n'y a qu'un seul Dieu, qui justifie par la foi les concréts, et qui par la même loi justifie les incrédules.

31. Détruissons-nous donc la loi par la foi? A Dieu ne plaise; au contraire, nous l'établirons.

(Trois.)